

Lənkəran cəbhəsinin Şəhid Türk sərkərdəsi

1918-ci ilin may-iyun aylarında heydaşnak və rus-bolşevik birləşmiş nizamı silahlı qüvvələrinin Azərbaycan Cumhuriyyəti hüduqlarında yerli, dinc müsəlman-türk əhalisinə qarşı törətdiyi kütləvi soyqırım-qətliam qırğınlarının qarşısının alınması məqsədilə Azərbaycana Nuru Paşanın başçılığı ilə gələn Osmanlı Türkiyəsinin xilaskar 5-ci Qafqaz İslam Ordusunun sərkərdələrindən (albay rütbə-sində) olan Yusif Camal bəyin əsgər-zabit heyəti Lənkəran-Astara mahalını əhatə edən cəbhə xəttində (Şivkunovun və Amiryanın hissələri həm də dənizdən hücum etmişdir) quldur dəstələrinə müqavimət göstərmiş, açıq səngər döyüşləri keçirmişlər (Gərmətük, Kolatan, Şahağacı, Pensər, Sütəmurdov... kəndləri istiqamətində).

Bu heyətin mübarizəsi 1920-ci ilin oktyabr ayınadək davam etmişdir. Həmin hadisələrlə bağlı bilgiləri məlumatlandırın tarix üzrə fəlsəfə doktoru Mürvət Abbasov, filologiya elmləri namizədi, əməkdar müəllim Hacı Mihaşım Talışlının, Əlibala Qəni oğlu Nurullayevin, Mirsadiq Müzəffərovun, Əsəd Ağayevin... söyləmələrinə görə düşməne qarşı bu döyüşlərdə Azərbaycan Milli Ordusunun heyəti ilə yanaşı yerli özünümüdafə qüvvələrinin üzvləri də iştirak etmişlər. Onlardan biri qəzanın Şüvi kəndində Qüdrət Molla Ağa oğlunun (Qüdrət xanın) başçılıq etdiyi dəstə olmuşdur.

Yusif Camal bəyin başçılıq etdiyi alayın bir qərargahı Astara nahiyəsinin Pensər kəndində İstanbulda ali dini təhsil almış dostu Hacı Osmanın atası Hacı Teymur Mürsəl oğlunun evində yerləşmiş (başqa bir qərargah Lənkəran nahiyəsinin Gərmətük kəndində Gülləli Cabbar oğlunun və

Kərbəlayi Nurullanın evində olub, sonuncu ev sonralar "Qadınlar klubu" olub, bu kluba rəhbərlik edən Qızı Qasiməli qızı Novruzovaya (1895-1932) el arasında "Qızı Paşa qızı" ləğəbi verilmişdir, başqa bir qərargah isə Bütəsər kəndində idi), əksər döyüşlər elə dostu da (həm bələdçi, həm də silahdaş kimi) iştirak etmişdir.

Qüdrət xanın da Şəhid məzarı Şüvi kənd qəbiristanlığındadır.

Deyilənə görə Yusif Camal bəy döyüşdən əvvəl əsgərləri ruhlandırmaq naminə həmişə deyərmiş:

-Türke düşmən gülləsi dəyməz, düşmən mərmisi ondan yan keçər. Belə ağır döyüşlərin birində - Kolatan kəndindən edilən düşmən həmləsinin qarşısı alınarkən sədaqətli döyüşçülər Şəhid olur. Onların vəsiyyətinə görə Şəhidləri Hacı Teymurun öz kəndlərində 1890-cı ildə tikdirtdiyi məscidin heyətində dəfn edirlər (o, həm də 2 sayılı Z.Əhməd zadə adına texniki və təbiət təmayüllü liseydir).

Deyilənə görə nişanə kimi üstündə dağdağan ağacı əkilmiş Yusif Camal bəyin və Hacı Osmanın məzarının başdaşı 1924-cü ildə Şeyx Məhəmməd Səid Nəqşbəndi (Hacı Teymurun qayını, o da düş-

mənə qarşı döyüşmüş və 1937-ci il reppe-siyasının qurbanı olmuşdur) tərəfindən qoyulmuş, onları itib-batmaqdan mühafizə etmişdir.

Deyilənlərə görə həmin ərazidə başqa Şəhidlərin də məzarları olmuşdur.

Türkiyə Cumhuriyyətinin Azərbaycan Respublikasındakı səfirliyinin dəstəyi ilə hər iki Şəhidin qardaş iki dövlətin dalğalanan bayraqlarının altında uyuduqları müqəddəs məkanın yenidən inşa edilməsi 2 dekabr 2016-cı ildə həyata keçirilmişdir.

Məzarlağın giriş hissəsində qoyulmuş lövhədə xalq şairi B.Vahabzadənin (1925-2009) iki bənd şəri yazılıb:

**Yolçu! Dayan burda, düşün bu yerdə,
Soruş kimdir yatan bu tək qəbirdə?
O bir Türk zabiti, doğuldu haqdan,
Sənin yardımına gəldi uzaqdan.**

**O, sənin arxanda bir dağa döndü,
Bu torpaq yolunda torpağa döndü.
Yolçu, bir anlığa burda dayan, bir!
Ayaq basdığı yer ona borcludur.**

...və sonra aşağıdakı məlumat da qeyd edilmişdir:

"1918 Yılında Kafkas İslam Ordusu ilə Azərbaycan torpaqlarının düşmən işğalından kurtulması uğrunda bu torpaqlarda savaşarkən Şəhit olan Cemal Yusuf Bey adlı Türk əskərinin, Hacı Teymur Məscidi bəhçəsindəki məzarı 02 aralık 2016 tarixində T.C.Baku Bütəkçiligi Silahlı Kuvvetlər Ataşeliginə dütənlanmışdır."

(Yazının hazırlanmasında Astara rayonu, Pensər kənd M.F.Axundzadə adına 1 sayılı tam-orta məktəb-liseyinin müəllimi Risalə Əhməd zadənin və həmin kəndin "Hacı Teymur" cümə məscidinin ikinci imamı Molla İntizar Mürselov məlumatından istifadə edilib.)

**Qismət Yunusoğlu,
BDU-nun müəllimi**